

Mitologizacja - to samo, co mityzacja, czyli nadanie wzniosłości postaci, wydarzeniom rzeczywistym, odwołaniom do mitologii.	„Gloria victis” (pozytywizm) bohaterowie są przyrównywani do wielkich bojowników, patriotów, którzy są gotowi poświęcić własne życie dla dobra swojego kraju: Traugutt swoją konstrukcją nawiązuje do postaci Leonidas, który stanowi symbol walki, o czym świadczą słowa, że w walce jest czynny zarówno z tarczą, jak i bez niej, natomiast Jagmin koreluje z sylwetką wielkiego Herkulesa, o czym świadczy jego ogromna moc i siła.	„Dziady cz. III” (romantyzm) Konrad jest głównym bohaterem III części "Dziadów" i jest on tam kreowany jako typowa romantyczna osobowość, zbuntowana przeciwko Bogu niczym Prometeusz. Życie tego indywidualisty, pełne jest nieszczęść spowodowanych udręką narodu. Wszystko co robi nosi znamiona działań prometejskich. Konrad niczym, Prometeusz, który wykradł ogień z Olimpu i poświęcił za to życie, charakteryzuje się niesamowitym oddaniem na rzecz szczęścia ludzi.	„Syzyfowe prace” (młoda polska) w rolę Syzyfa wcielili się rosyjscy pedagodzy, którzy na rozmaite sposoby próbowali zrusyfikować polską młodzież. Z tym problemem stykała się już najmłodsza generacja Polaków. W myśl żądań uczącego tam nauczyciela Ferdynanda Wiechowskiego, mowa rosyjska miała być nawet obecna w modlitwie, w pieśniach kościelnych. Tak naprawdę jego działania nie przynosiły żadnych konkretnych rezultatów i nawet <u>żona</u> owego nauczyciela, pomimo zakazów męża nauczała dzieci języka polskiego.	„Sklepy Cynamonowe” (20-lecie międzywojenne) Chronologia, daty, porządek i następstwo zdarzeń oraz ich ciąg przyczynowo-skutkowy nie mają większego znaczenia. W <i>Sanatorium pod Klepsydrą</i> i w <i>Sklepiach cynamonowych</i> bardziej liczą się pory dnia i pory roku. Rzeczywistością rządzą prawa marzenia sennego – zaciera się tożsamość postaci, przedmiotów i miejsc. „Mityczna” rzeczywistość jest pełna zagadek, wieloznaczności i tajemnic. Pozornie błahym, nieznaczącym wydarzeniom autor poświęca niekiedy więcej uwagi i miejsca niż wydarzeniom, które uchodziłyby za przełomowe i niezwykle istotne.
--	--	--	---	---

Demitologizacja - odebranie wzniosłości, której się oczekuje od przedstawionych postaci lub wydarzeń; uwolnienie od nawiązania do mitów	„Zdążyć przez panem Bogiem” (wojna i okupacja) Edelman bronił prawdy która widział na własne oczy i nie była ona ani piękna ani bohaterska. Powstanie w gettcie nie było żadną wyższą ideą tylko wyborem własnej śmierci. Opisuje matkę która chciała zjeść własne dziecko czy tłum biernie przyglądający się gwałconej dziewczynie.	"Wesele" (młoda polska) - Chłopi pozornie byli gotowi do walki, ale w rzeczywistości bardziej przejmowali się zdaniem sąsiadów czy rzeczami materialnymi, niż ojczyzną. Wyspiański dokonał więc rozliczenia zarówno z mitem szlachty jako przywódcy narodu, jak i racławickiego chłopą, odważnie ruszającego do walki z kosą w dłoni. Bardziej prawdopodobny wydawał się konflikt między chłopami a szlachtą niż zryw narodowo-wyzwoleńczy, o czym świadczą nawiązania do rabacji galicyjskiej.	„Przedwiośnie” 20-lecie międzywojenne) – mit o szklanych domach	
Konwencja fantastyczna - cechuje kreowanie świata przedstawionego. To odejście od mimetyzmu, w świecie przedstawionym występują wątki lub postaci nadprzyrodzone, cudowne, które często przybyły nie wiadomo skąd, są dziwne. W stylistyce wykorzystywane są wątki baśniowe i związane z folklorem — mogą pojawiać się elementy związane z	„Dziady cz. III” (romantyzam) Po ogłoszeniu Wielkiej Improwizacji, bohater mdleje i zostaje opętany przez złe duchy, które walczą o jego duszę. Płaszczyzna fantastyczna w tym fragmencie obrazuje dramatyczne skutki duchowej walki o człowieczeństwo. Egzorcyzmy przeprowadzone przez	„Romantyczność” „Świtezianka” (romantyzam) postać leśnej boginki. wykorzystanie magii - zamiana bohatera w drzewo w ramach kary. zdolność unoszenia się na tafli wody, tajemnicze zniknięcie dziewczyny z lasu	„Makbet” i „Hamlet” (barok) postępowanie Makbeta spowodowane wpływem przepowiedni trzech czarownic spotkanych na wrzosowiskach. W "Hamlecie" to duch zabitego władcy powiadamia o wszystkim Hamleta i nakazuje mu zemstę	„Balladyna” (romantyzam) Goplana – wodna nimfa, królowa jeziora Gopła. Balladyna na znak popełnionej zbrodni nie może pozbyć się z czoła krwawej plamy, co w rzeczywistości nie mogłoby mieć miejsca

mitami i religią. Motywacja bohaterów jest nadnaturalna, np. na bohaterów będą wpływać duchy. Bohaterom wydarzają się osobliwe przygody. Konwencję wykorzystuje się w powieściach grozy, horrorach, powieściach fantastycznych, dramatach, baśniach, balladach.	księdza Piotra ratują Konrada, jednak ukazują, jak wielkie niebezpieczeństwo niesie ze sobą pycha i duchowe zaślepienie. Akcja III części kończy się wizją sprawiedliwości w zaświatach – Doktor i Pelikan, współpracownicy Senatora, zostają pośmiertnie ukarani. Jako upiory pojawiają się na cmentarzu, pokutując za swoje czyny, co symbolizuje triumf moralności nad okrucieństwem.			
Konwencja basniowa - Pozostajemy w ramach konwencji fantastycznej, jednak natura bywa antropomorfizowana, a każdy złoczyńca zostaje ukarany, w świat i losy bohaterów mogą ingerować siły nadprzyrodzone, czas i miejsce nie muszą być wskazane.	„Balladyna” (romantyzm) nieustanne mieszanie się światów rzeczywistego i fantastycznego (Goplana "plącząca" ludzkie życie, Pustelnik mający moc ożywienia zmarłej); wprowadzenie fantastycznych postaci (Goplana, Skierka, Chochlik), które mają moc wpływania na ludzkie losy; istnienie ożywionej natury towarzyszącej bohaterom - jaskółki mają zaprowadzić Kirkora do jego ukochanej, jaskółki uciekają od Balladyny, a otaczają Alinę, czy w końcu piorun wymierzający	sprawiedliwość; występowanie licznych elementów ludowych wierzeń (zamiana Grabca w drzewo, pogoda zwiastująca kłopoty - czarne chmury, burza);baśniowy nastrój niepewności i grozy finalne zwycięstwo dobra nad złem - Balladyna zostaje rażona piorunem	Baśnie Hans Christian Andersen	„Świtezianka” (romantyzm) występowanie w utworze motywu dobra (bezbronne kobiety) i zła (najeźdźcy). Oprócz tego pojawiają się w nim postacie fantastyczne, a konkretnie Świtezianka i mieszkanki dawnego miasta przemienione w rośliny

Konwencja realistyczna - Przedmiotem jest świat znany nadawcy i odbiorcy, przedstawiony mimetycznie, obiektywnie. Wydarzenia są prawdopodobne, możliwe. Nawet zasady moralności zgadzają się z tymi, jakie znamy z rzeczywistości. W starożytności obowiązywała w sztuce zasada mimesis (naśladowanie, odwzorowywanie, odzwierciedlanie), zatem świat jest ukazwany z perspektywy zwykłego człowieka, więc dobro jest dobrem, a zło złem. Mamy odwzorowywanie świata realistycznego, język postaci jest autentyczny — dopasowany do środowiska i sytuacji, poznajemy obraz społeczeństwa, ludzie kierują się wyborami, które są możliwe, mają takie same pragnienia, jak my, jesteśmy w stanie się z nimi utożsamić.	„Lalka” (pozytywizm) występowanie wszechwiedzącego narratora (dokładne opisywanie życia Stanisława Wokulskiego, przytaczanie słów bohaterów powieści) ukazywanie rzeczywistości w sposób mimetyczny (wierne przedstawianie życia mieszkańców Warszawy czy Paryża) panoramiczny obraz społeczeństwa (podział na różne warstwy różniące się między sobą wykonywaną pracą czy stopniem zamożności) wielowątkowość fabuły (miłość Stanisława Wokulskiego i Izabeli Łęckiej, działalność naukowa Geista i Ochockiego, losy Ignacego Rzeckiego) łączenie różnych cech bohaterów (Stanisław Wokulski to przedstawiciel przełomu epok, ma w sobie cechy zarówno romantyka jak i pozytywisty)	„Zbrodnia i kara” (pozytywizm) szczegółowe opisy lokacji, takich jak mieszkanie lichwiarki czy pokój Soni, wierne odwzorowanie panoramy Petersburga (nazwy autentycznych lokacji), oddanie sytuacji panującej w społeczeństwie rosyjskim, ukazanie życia osób z różnych warstw społecznych W definicji realizmu nie będą mieściły się jednak same postaci, gdyż zostały one wykreowane przez pisarza (zostały przez niego wymyślone, tak jak ich losy).	„Gloria victis” (pozytywizm) Autorka na powstanie patrzyła więc w sposób realistyczny, ubrała jednak ten realizm w styl patetyczny i baśniowy. Nie zmienia to faktu, że jej opis powstania zgadza się z tym, co faktycznie działo się w trakcie tego zrywu niepodległościowego. Orzeszkowa nie przeinacza faktów, nie dopisuje wymyślonych przez siebie postaci czy wydarzeń. Dzięki temu można zapoznać się z przebiegiem walk, jakie toczyły się na Polesiu.	„Chłopi” (młoda polska) polega przede wszystkim na całościowym, panoramicznym ujęciu życia na wsi. Reymont ukazuje ten świat w sposób obiektywny, prawdziwy, zwraca uwagę na wszystkie aspekty życia chłopów: codzienne zajęcia i szczególne wydarzenia, pracę i rozrywkę, zachowania szlachetne i niemoralne, Realizm powieści przejawia się również w dokładnych opisach prac rolnych, używanych narzędzi, sprzętów domowych, przebiegu obrzędów, jarmarków i innych wydarzeń, język stylizowany na gwara. Posługują się nim nie tylko bohaterowie, ale też trzecioosobowy obiektywny narrator, który mówi jak człowiek stamtąd, jednocześnie zachowując dystans wobec przedstawianych wydarzeń.
--	--	--	--	--

Konwencja naturalistyczna - Konwencja naturalistyczna jest jeszcze bardziej zaangażowana w naśladowanie rzeczywistości, to rozwinięcie konwencji realistycznej. Mamy tu skrajny obiektywizm, czyli narrator przyjmuje postawę lekarza, badacza, wskazuje na wszystko to, co łatwo pominąć, zagląda w zakamarki świata, ukazuje brzydotę. Brak tu rozważań i interpretacji tego, co jest pokazywane, człowiek ulega prawom natury, instynktom. W języku widoczna jest brutalizacja, potoczny, wulgarny, dialogi.	„Rozdziobią nas kruki i wrony...” (młoda polska) morderstwo jednego z powstańców - Szymona Winrycha - przez Moskali. Bohater utworu stał się symbolem narodu, który do końca się broni przed zaborcami. Po śmierci mężczyzny stado kruków i wron rozrywa jego ciało, a jeden z ptaków przebija czaszkę i wydziobuje mózg. Mózg Winrycha zostaje nazwany "ostatnią fortecą polskiego powstania". Żerujące ptaki symbolizują zaborców. Potem pojawia się chłop, który dodatkowo bezczęści zwłoki - zabiera ubranie i zdziera skórę z martwego konia. Ciało Winrycha i zwłoki konia wrzuca do jednego dołu. Chłop cieszy się z okazji zdobycia łupu, nie widzi niczego niestosownego w swoim zachowaniu, gdyż obojętne mu są sprawy narodowe. Jego czyny są dyktowane przez instynkt samozachowawczy, gdyż chce przeżyć biedę.	„Lalka” (pozytywizm) Opisy środowiska: Prus szczegółowo opisuje życie i kulturę miasta Warszawa, w którym rozgrywa się większość akcji. Przykłady to opisy ulic, budynków, salonów i miejsc publicznych, naturalistyczny, pełen potwornych szczegółów opis degeneracji spowodowanej przez brak środków do życia. Służy temu wyprawa na Powiśle, czyli najbiedniejszą część Warszawy, z której reszta miasta zrobiła wysypisko. Ludzie egzystują tam na zwałach śmieci, otoczonych przez rozpadające się rudery i spływające do Wisły ścieki. Wokulski podczas swojego spaceru obserwuje ludzi wygłodniałych i trawionych chorobami. Aby oddać ich żal cielesny, autor opisuje scenę spółkowania beznosego suchotnika z trędowatą na stercie śmieci. Arystokracja nie interesuje się stanem Powiśla, nie realizując postulatów pracy u podstaw. Często też sama stanowi przyczynek do upadku moralnego ludzi, jak w przypadku Starskiego i prostytutki Marianny.	„Chłopi” (młoda polska) Naturalistycznego charakteru nabiera też opis zachowania Kuby, kiedy ten obcina siekierą swoją postrzeloną wcześniej nogę. Reymont nie waha się przedstawić drastycznych szczegółów, dzięki którym czytelnik poznaje prawdę. Będąc wiernym założeniom naturalizmu Reymont do minimum ograniczał moralne wartości, którymi mogliby się kierować bohaterowie powieści. Byli oni tacy, jakich stworzyła ich przyroda i środowisko, w którym żyli. Ludzkie działania były motywowane podstawowymi, biologicznymi instynktami i pragnieniami. Naturalizm wykorzystany w "Chłopach" służył przede wszystkim do przedstawienia prawdy, ale także pomagał zrozumieć mechanizmy rządzące ludzkim zachowaniem.	wiersz Leopolda Staffa pt. "Deszcz jesienny"
---	---	---	---	---

Konwencja symboliczna - jest pełna sugestii, niedomówień, świat realistyczny może mieszać się z fantastycznym, cudownym, mogą występować elementy baśniowe, ludowe, a symbole prowadzą do rzeczywistości, która jest niedostępna ludzkiemu poznaniu, niemal metafizyczna. Panuje nastrój niedomówienia, tajemnicy, może nawet grozy, wykorzystywane są znane kody kulturowe, np. postaci znane z historii. „Balladyna” „Romantyczność” (romanyzm)	„Wesele” (Młoda Polska) Mamy więc symbol Polski jako „chaty”, odwiedzanej jednej nocy przez różne grupy społeczne. A także zjawy: Rycerza uosabiającego chwałę minionych czasów i honor polskiego oręża. Złoty róg będący symbolem przebudzenia ducha narodowego, wezwania do walki o wyzwolenie. W końcu zaś osławiony chocholi taniec, w jakim dostrzegamy pełne marazmu „niby życie” narodu wiecznie oczekującego na cud. Wyspiański pragnął nadać „Weselu” znaczenie transcendentne, ponadczasowe. Jako dramat narodowy, jego dzieło miało się odnosić do ducha narodowego. Współgrało to z założeniami programowymi Młodej Polski — poszukiwaniem głębszego, wręcz metafizycznego znaczenia wszystkich zdarzeń. Tym samym symbol był dla Wyspiańskiego naturalnym źródłem przekazu. Pozwalał bowiem uchwycić nieuchwytnie, wyrwać z „pułapki” dosłowności i precyzji znaczeniowej.	„Dziady cz III” (romantyzm) Wielka Improwizacja jest wyrazem buntu twórcy-geniusza, pragnącego kształtować świat. W konwencji symbolicznej przeprowadzona jest cała scena jednostronnej rozmowy Konrada ze Stwórcą, który mu nie odpowiada, a zdenerwowany tym faktem bohater omal nie dopuszcza się w jego stronę bluźnierstwa, dopowiedzianego w ostatniej chwili przez Szatana. Gdy Wielka Improwizacja się kończy, do Konrada dołącza Ksiądz Piotr, który odprawia na nim egzorcyzmy. Ta chwila obrazuje przemianę człowieka na lepsze, w sferze symbolicznej odnosząc się do walki sił dobra ze złem o duszę Konrada. Są one tak naprawdę wewnętrznymi rozterkami więźnia, jako bohatera stworzonego na podobieństwo samego Mickiewicza, wieszczą narodowego.	„Boska Komedia” (średniowiecze) Utwór nawiązuje do tradycji średniowiecznych moralitetów, w których bohater określany jako człowiek "każdy", podejmował alegoryczną wędrówkę, spotykając na swojej drodze upostaciowane Cnoty i Grzechy. Kolejne kręgi piekła odzwierciedlają hierarchię grzechów i odpowiadających im kar, podobnie kolejne sfery niebiańskie oddają stopnie doskonałości. Dantejskie piekło nieprzypadkowo też ma formę głębokiego leja - to nawiązanie do biblijnego apokryfu opisującego upadek Lucyfera po zdradzie aniołów. Zdrada jest więc tutaj oceniona jako najcięższy z grzechów, odpowiada jej samo dno piekła, wszystko jest doskonale uporządkowane, rządzą tu zasady proporcji i liczby. Trójka w kulturze starożytnej i średniowiecznej obdarzona była licznymi sensami alegorycznymi - bohater wędruje więc przez trzy kręgi, otwierają się przed nimi trzy drogi - grzechu, żalu i oczyszczenia.	„Nad Niemnem” (pozytywizm) Eliza Orzeszkowa w swojej twórczości kilkakrotnie sięgała po symbol mogiły powstańczej. Wynikało to z jej patriotycznych uczuć oraz pewnej dbałości o narodową historię. W powieści „Nad Niemnem” występuje mogiła, będąca grobem Andrzeja Korczyńskiego i Jerzego Bohatyrowicza. Członkowie tych dwóch zwaśnionych rodów zostali niejako zjednoczeni przez wspólne poświęcenie idei narodowej. Drugą mogiłą jest grób Jana i Cecylii Bohatyrowiczów — ludzi, których wspólne ideały i miłość zjednoczyła mimo różnic stanowych. Dla Orzeszkowej mogiła stanowi właśnie symbol pamięci i pojednania — wspólnoty historii, rodziny, narodu. Te głębokie idee współgrają z założeniami pozytywizmu. Odpowiadają na postulaty pracy organicznej oraz pracy u podstaw. Orzeszkowa w pamięci widziała bowiem podstawę solidaryzmu wszystkich Polaków.
---	---	--	---	---

Konwencja oniryczna - mogą występować motywy snu, widzeń, objawień, które sprawiają, że wydarzenia są odczytywane symbolicznie, stają się kluczem do zrozumienia motywacji bohaterów lub szansą na dotarcie do tajemnic świata, metafizyki. W konwencji onirycznej wydarzenia nie muszą już być kreowane w sposób logiczny, opisem może rządzić absurd — na wzór marzeń sennych, może stać się ona podstawą do budowania konwencji groteskowej, ale może być też szansą na pokazanie absurdu w rzeczywistości znanej nadawcy i odbiorcy z życia, staje się więc także wytrychem do ukazania lęków bohaterów powieści realistycznych. To zatarcie granicy między tym, co prawdziwe i nierealne oraz zaburzenie relacji przyczynowo-skutkowych czy czasu i przestrzeni.	„Proces” (20-lecie międzywojenne) mrzonka jest używana jako narzędzie do ukazania absurdu i bezsensowności systemu prawnego. Główny bohater utworu, Józef K. , przeżywa ekscentryczne i czasem koszmarnie sytuacje, które sprawiają, że czytelnik zaczyna kwestionować granice między rzeczywistością a fikcyjnością. Kafka eksploruje tę problematykę, aby wyrazić uczucie obcości i bezsilności jednostki wobec biurokratycznego i nieprzejrzystego systemu, co nadaje powieści głęboki wymiar filozoficzny i psychologiczny. Oniryzm sprawia, że czytelnik zaczyna śnić razem z bohaterem, wchodząc w światy, gdzie rzeczywistość zaczyna się przeplatać z koszmarami.	„Mistrz i Małgorzata” (20-lecie międzywojenne) wątek błędnych wyobrażeń służy jako narzędzie do zobrazowania absurdu wydarzeń w Rosji XX wieku. Bułhakow tworzy groteskowy świat, gdzie granice między rzeczywistością a utopią są płynne. Bohaterowie często stają w obliczu absurdalnych sytuacji, które są odzwierciedlone również w ich fantazjach. Podmiot liryczny przedstawia postacie, takie jak diabeł Woland czy sam tytułowy Mistrz, które poruszają się między światem iluzji a rzeczywistością, co nadaje powieści niezwykle atmosferę i tajemniczość. Oniryzm w „Mistrzu i Małgorzacie” pozwala autorowi badać granice moralności, wolności i rzeczywistości.	„Tren XIX” (renesans) Oniryzm występuje również jako motyw w poezji. Poeci często używają marzeń sennych do wyrażenia swoich emocji i doświadczeń. Oniryczne obrazowania świata przedstawionego w poezji mogą być pełne symboli i metafor, które mają na celu ukazanie nieznanych aspektów rzeczywistości. Świetnym przykładem są Treny Jana Kochanowskiego. W Trenie XIX zatytułowanym „Sen”, w czasie marzenia sennego głównego bohatera pojawia się jego matka, będąca autorytetem i osobą związaną ze światem Urszulki, przemawia do niego. Sen jest reakcją na cierpienia, którymi Kochanowski przeżywa na jawie. Sen jest tu metaforą śmierci, a zmarła matka ma za zadanie pocieszyć syna, zapewniając mu, że dziecku jest dobrze w niebie.	„Dziady cz. III” (romantyzm) widoczne jest to podczas opisu wizji sennych poety w Prologu. Przetrzymywany w wileńskim więzieniu bohater zastanawia się nad naturą nierealnych marzeń. Wątek fantazji został włączony do utworu, ale nie dominuje nad fabułą. Poeta odrzuca naukowe podejście do marzeń sennych i uznaje tajemniczość tego zjawiska w trakcie swoich rozważań. Jednak utopia nie jest jedynym motywem onirycznym w utworze. Sen Senatora jest dynamicznym przedstawieniem osobowości jednego z bohaterów dramatu. Dręczony koszmarami, które są dziełem diabłów, urzędnik obserwuje wydarzenia, których najbardziej się obawia: utraty stanowiska i zaufania cara. W tej części dramatu ułuda pełni również funkcję podobną do wizji przyszłości. W scenie Widzenia Ewy, kobieta otrzymuje informację o uwolnieniu Konrada
---	---	--	--	---

Konwencja surrealistyczna - ukazująca świat przedstawiony w sposób wymykający się realizmowi, poddany jest jedynie wyobraźni twórcy, obrazy, sceny przenikają się, nie ma w nim zasad fizyki i racjonalizmu, wręcz przeciwnie: światem rządzi irracjonalizm, zagadkowość, nieprzewidywalność, oniryzm, groteska i ironia. To wolność od zasad moralnych i reguł logicznego myślenia. Bywa, że jest związana z poszukiwaniem tego, co podświadome.	„Sklepy Cynamonowe” (20-lecie międzywojenne)	„Szewcy” (20-lecie międzywojenne)	„Makbet” i „Hamlet” (barok) postępowanie Makbeta spowodowane wpływem przepowiedni trzech czarownic spotkanych na wrzosowiskach. W "Hamlecie" to duch zabitego władcy powiadamia o wszystkim Hamleta i nakazuje mu zemstę	„Dziady cz. II” (romantyzm) zebrani na obrzędzie ludzie przywołują kolejno duchy, które przynoszą im naukę moralną
Konwencja postmodernistyczna - to intertekstualność, kryptocytaty, nawiązania do tego, co już było; wynika z przekonania, że nie da się już stworzyć niczego nowego, trzeba łączyć puzzle z tego, co powstało. Twórczość jest sposobem prowokacji, łączy kulturę wysoką i masową, by ukazać kryzys kultury. Umowność fabuły i narracji przez kreowanie równoległej rzeczywistości, ironizując i prowadząc gry z czytelnikiem.	„Ferdydurke” (20-lecie międzywojenne)			

Konwencja groteskowa - deformacja świata rzeczywistego, mieszająca tragizm z komizmem, piękno z brzydotą, realizm z fantastyką, wysoki styl z niskim, czyli patos z wulgarnością. Nie ma jednolitych zasad rządzących światem, można wprowadzać motywację baśniową, religijną. Nie poddaje się logicznej interpretacji, dochodzi do absurdu, lekceważy reguły literatury. Świat jest zdeformowany, zjawiska wyolbrzymione, osobliwe, logicznie sprzeczne, prowokacyjne wobec zasad, jakimi rządzi się rzeczywistość.	„Tango” (współczesność) groteska w kreowaniu postaci (babci) Eugeni, nie wpisuje się w stereotyp tradycyjnej babci, ucieka przed powagą, pozwala córce zdradzać męża i daje się terroryzować wnukowi, odbiega od wszelkich form Eleonora – nie jest tradycyjna matka, prezentuje się w sposób ekscentryczny i mało poważny, nowoczesna, wysławia się poetycko, chce wywołać w mężu zazdrość, uważa że artur powinien być wdzięczny za postawę i bunt rodziców	„Proces” (20-lecie międzywojenne) Aresztowany Józef K. nie wie co jest powodem działania władz. Pomimo aresztowania może prowadzić dotychczasowe życie, dlatego stara się szukać pomocy dostępnymi ścieżkami, co okazuje się bardzo trudne. Losy Józefa K. to absurda, surrealistyczna historia, która doczekała się wielu interpretacji, ale nierzeczywistość i kuriozalność przedstawionych wydarzeń sprawiają, że w książce zdecydowanie można dopatrzeć się groteskowych elementów wizji świata	„Mistrz i Małgorzata” (20-lecie międzywojenne) Do przedwojennej Moskwy przybywa Woland, czyli szatan we własnej osobie, razem z nieodłączną świtą, co staje się początkiem serii nieprawdopodobnych wydarzeń, tym ciekawszych, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że w ideologii Związku Radzieckiego nie było miejsca na zjawiska nadprzyrodzone. Sceny z Moskwy mieszają się ze scenami z Jerozolimy, w których główną rolę gra Jezua Ha-Nocri i Poncjusz Piłat. Cała powieść natomiast jest bardzo ciekawym spojrzeniem na zagadnienia dobra i zła, a groteskowy, prześmiewczy sposób konstruowania rzeczywistości zmusza czytelnika do refleksji.	„Ferdynand” (20-lecie międzywojenne) jednym z elementów, który pokazuje, że mamy do czynienia z groteskowym przedstawieniem rzeczywistości jest fakt, że Józio, główny bohater, mimo że od dawna jest dorosły, musi znowu chodzić do szkoły. Groteska „Ferdynand” jest widoczna również na poziomie warstwy językowej książki.
Konwencja turpistyczna - stylizacja, celowy antyestetyzm ukazujący śmierć, chorobę, zepsucie, opisujący biologiczną stronę natury z jej wydzielinami i rozkładem. Może łączyć się z groteską, skrajnością, brutalizacją, dosadnością. Wobec moralności świata człowiek jest istotą podłą,	„Rozmowa mistrza polikarpha ze śmiercią” (średniowiecze) + danse macabre Wygląda ona bowiem jak rozkładający się kobiecy trup. Jest ona chuda, a jej skóra ma niezdrową, żółtą barwę charakterystyczną dla zwłok, nie zaś dla żywego człowieka. Przepasana jest	„Lalka” (pozytywizm) Powieść to zaniedbana, zrujnowana dzielnica, pełna walących się domów i błota. Mieszkańcy żyją w skrajnych warunkach, w cuchnących, wilgotnych izbach.	„Inny Świat” (lit. Wojenna) Więźniowie są wycieńczeni, wychudzeni, pozbawieni godności. Opisy ran, chorób i wyniszczenia ciała – np. gangrena, odmrożenia, robactwo. Deformacje ciała jako efekt głodu, pracy ponad siły i brutalnego	„Legenda o św Aleksym” (średniowiecze) Aleksy, choć pochodzi z bogatego rodu, rezygnuje ze wszystkiego i wybiera życie w skrajnym ubóstwie. Świadomie doprowadza swoje ciało do wyniszczenia – żyje w brudzie, głodzie,

niszczącą, złą. Jednocześnie turpizm to estetyka brzydoty, więc zachwyt nad tym, co zwykłe, niepiękne, codzienne.	jedynie chustą, dlatego rozkład jej ciała jest doskonale widoczny dla jej rozmówcy. W dłoni dzierży swój nieodłączny atrybut, czyli ostrą kosę.		traktowania. Kostylew podpalał sobie rękę żeby nie pracować	zimnie, odrzuceniu. Nie dba o higienę, spał w cuchnących miejscach, rezygnując z wszelkich wygód.
Różne konwencje w jednym dziele	„Mistrz i Małgorzata” (20-lecie międzywojenne) Konwencja realistyczna (Moskwa lat 30.) Konwencja fantastyczna (szatan Woland i jego świta) Konwencja groteskowa (parodia władzy, absurdalne wydarzenia) Konwencja symboliczna (dobro i zło, miłość jako siła transcendentna)	„Ferdydurke” (20-lecie międzywojenne) Konwencja groteskowa (absurdalne sytuacje, deformacja rzeczywistości) Konwencja realistyczna (krytyka systemu szkolnego i społeczeństwa) Konwencja symboliczna (motyw „gęby” jako metafory zniewolenia jednostki)	„Wesele” (Młoda Polska) Konwencja realistyczna (odwzorowanie prawdziwego wesela) Konwencja symboliczna (chocholi taniec, złoty róg) Konwencja fantastyczna (postaci widmowe, zjawy) Konwencja groteskowa (przerysowanie postaci, ironia)	„Dziady cz. III” (romantyzm) Konwencja realistyczna (opis sytuacji politycznej pod zaborami) Konwencja symboliczna (widzenia Konrada, mistyczne elementy) Konwencja fantastyczna (duchy, zjawy, ingerencja sił nadprzyrodzonych)
Synkretyzm gatunkowy – polega na łączeniu w jednym utworze cech różnych gatunków literackich, np. powieści, ballady, pieśni.				

Synkretyzm rodzajowy - jest poetyką zrodzoną i stosowaną z wielkim powodzeniem w romantyzmie. Polegał on na połączeniu elementów liryki (pisanie wierszem), epiki (obecność w dziele fabuły, narracji, świata przedstawionego) oraz dramatu (bohaterowie w działaniu i sytuacji).	„Pan Tadeusz” (romantyzm) w gatunku stricte epickim odnaleźć możemy charakterystyczne dla liryki ukazanie wewnętrznych przeżyć, emocji i przekonań jednostki, np. w inwokacji, epilogu, opisach przyrody i konstrukcji fabuły. Elementy dramatu znajdują się, np. w scenach opisujących radę w Dobrzyniu albo w naradzie księdza Robaka ze szlachtą w karczmie - w scenach tych dominuje charakterystyczny dla tego gatunku dialog. ->	„Kordian” (romantyzm) fragmenty epickie w dziele tym to, np. opowieści Grzegorza, zaś typowo liryczny jest monolog głównego bohatera na Mont Blanc. -> Epickość utworu przejawia się w fabularnym ujęciu świata przedstawionego, we wprowadzeniu osoby narratora, pozostającego poza światem przedstawionym, choć jest jego współuczestnikiem i relacjonuje wydarzenia.	Satyry (oświecenie) Niebanalność tych form pozwala na stworzenie angażującego utworu, który intryguje czytelnika. Ignacy Krasicki napisał wiele utworów krytykujących zachowania współczesnego mu społeczeństwa, zwłaszcza sarmatyzmu szlachty i opieszałości duchownych. Były to głównie satyry, takie jak Do króla, opisująca ignorancję oraz małostkowość polskiej szlachty.	Ballady (romantyzm) Na przykładzie ballady Lilije, widzimy, że występuje w niej charakterystyczny dla epiki narrator, ale mamy w nich również do czynienia z właściwymi dramatowi - dialogami i tragizmem. Ballada jest też pisana wierszem. Jej poetyckość i użycie licznych środków stylistycznych, takich jak epitety, metafory i porównania jest niewątpliwą cechą liryki.
Archetyp - to wzór, schemat, uniwersalny dla wielu kultur. Może to być pierwowzór jakiejś postaci, Pomaga zrozumieć, dlaczego pewne odniesienia do określonych postaci są powtarzane w literaturze różnych epok.	Mit o Prometeuszu - czyn Prometeusza to symbol ofiary złożonej na ołtarzu ludzkim, symbol bezinteresownej pomocy i szlachetności serca. Prometeusz - archetyp społecznika poświęcającego własne życie dla ogółu ludzkości.	Dedal - archetyp człowieka rozsądnego, czynnie wykorzystującego swoje zdolności intelektualne Ikar - archetyp nierealnego marzyciela, pragnącego dokonać rzeczy nierealnych, niedostępnych zwykłym ludziom, Ikar to również symbol nieposłuszeństwa wobec rad starszych oraz człowieka łaknącego świata	Mit o Syzyfie- archetyp sprytu, chytryści oraz przebiegłości, dwa razy zdołał wymknąć się bogowi śmierci, za co został on okrutnie ukarany, do historii literatury przeszedł Syzyf jako archetyp bezsensownej i nigdy niekończącej się pracy.	Mit o labiryncie - archetyp nierozwiązanej zagadki oraz zamętu ludzkich myśli, archetyp intelektu oraz ludzkiej egzystencji.

Powieść paraboliczna czerpie bardzo mocno z przypowieści biblijnych. Jest to więc utwór literacki, który posiada dwa znaczenia. Pierwsze z nich to właściwa akcja dzieła, jego bohaterowie oraz świat przedstawiony. Podlegają one jednak odczytaniu jako parabole, które są ich prawdziwym znaczeniem. Każda postać, czy wydarzenie z kart powieści paraboli jest w rzeczywistości przedstawieniem uniwersalnej prawdy, postawy bądź wydarzenia z historii ludzkości. Czytelnik zmuszony jest do odczytania tej ukrytej treści, m.in. poprzez bezstronnego narratora. Wszelkie elementy akcji utworu podporządkowane są nadrzędnemu celowi, w postaci wyrażenia ukrytego znaczenia parabolicznego. Cechą charakterystyczną dla powieści paraboli jest opisywanie jednych problemów za pomocą innych.	„Proces” (20-lecie międzywojenne) Wyalienowana jednostka jest tutaj bezsilna wobec totalitarnego prawa i miota się szaleńczo po scenie powieści, nie mogąc zrobić kompletnie nic. Pojedynczy człowiek dla systemu zawsze jest jedynie liczbą, kimś bez znaczenia. Może się więc jedynie miotać, z jego perspektywy bezcelowo walczyć. Kafka czyni tutaj z bohatera archetyp postaci zmagającej się z bezsensownym, totalitarnym reżimem. Jego opowieść stanowi też oniryczną parabolę samotności. Świat powieści to senny koszmar, bohater nie znajduje w nim zrozumienia dla siebie i nie może zrozumieć co dzieje się wokół niego. Tak właśnie czuje się każdy człowiek, samotny umysł pośród szalonego świata. Proces stanowi ewenement pośród literatury, może być bowiem bardzo różnie interpretowany. Zależnie od czytelnika, fabuła utworu może wyrażać zupełnie inne prawdy.	„Folwark zwierzęcy” (współczesność) w którym zwierzęca farma posłużyła autorowi do ukazania sposobu funkcjonowania systemu totalitarnego.	przypowieści o synu marnotrawnym (Biblia) Młodszy syn roztrwonił część majątku, która przypadła mu w udziale. Cierpiąc niedostatek postanowił wrócić do ojca, który, mimo jego wcześniejszego zachowania, powitał go z honorami, kierując się fundamentalnym w chrześcijaństwie miłosierdziem.	„Dżuma” (współczesność) Tytułowa zaraza, prócz bycia odwiecznym zagrożeniem ludzkości, stanowi również parabolę zła. Odczytuje się ją często jako wojnę, a nawet systemy totalitarne XX wieku. Zawarte w dziele postaci są również archetypami pewnych zachowań względem ludzkiej tragedii. Doktor Rieux to prometejski bohater, który mimo własnej tragedii walczy o człowieka do końca. Ojciec Paneloux reprezentuje tutaj postawę ludzi wierzących, doszukujących się z początku kary w zarazie, następnie zaś pochylając się nad bliźnim. Cottard to zaś archetyp oportunisty, człowieka żerującego na nieszczęściu innych. Nawet motto powieści sugeruje jej paraboliczność, gdyż zwraca uwagę na opisywanie jednego problemu innym.
---	---	--	---	--

Utopia - najprościej ująć jako wizję społeczeństwa idealnego, znacząco różniącego się na tle rzeczywistości. Sama nazwa zaczerpnięta została z utworu Tomasa More'a, gdzie Utopia była wyspą zamieszkaną przez idealnie zorganizowane społeczeństwo.	„Pijaństwo” Platon (starożytność) Państwo w rozumieniu platońskim określilibyśmy dzisiaj mianem totalitarnego. Filozof postrzegał demokrację jako ustrój wadliwy i skłaniał się raczej ku pełnemu podporządkowaniu jednostki interesowi państwa. Idealny system polityczny zapewniać miał ład wewnętrzny, a przez to spokój i dobrobyt obywateli. Społeczeństwo w „Państwie” podzielono na trzy kasty: wytwórców, wojowników i filozofów. Każda z nich miała ściśle określone zadania, których nie mogła porzucić, przy czym jedynie wytwórcy mogli posiadać dzieci. Te oddelegowywano potem wedle umiejętności do stosownej kasty. Dzieło Platona, choć dla nas nie prezentuje się jako opis „raju na ziemi”, stanowi jedną z pierwszych utopii politycznych.	„Przedwiośnie” 20-lecie międzywojenne) Chcąc nakłonić swojego syna do powrotu na łono odrodzonej Rzeczypospolitej, Seweryn Baryka opowiada mu historię ich dalekiego krewnego, który podobno opracował rewolucyjny wynalazek - szklane domy. Dzięki temu nawet najbardziej zapewniono dach nad głową. Polska miała być miejscem szczęśliwym, gdzie spełnia się marzenie o sprawiedliwości społecznej. Rzecz jasna wizja Seweryna nie miała nic wspólnego z rzeczywistością. Nie służyła jednak tylko przekonaniu Cezarego do zamieszkania w Polsce. Stanowiła odbicie marzeń pokoleń Polaków, którzy z Rzeczypospolitej uczynili w swoich sercach krainę szczęśliwości. Chociaż szklane domy wydają się naiwne w rzeczywistości były ideą - oddanie tego jak Seweryn chciał widzieć wyśnioną ojczyznę.	„Utopia” (współczesność) - Wiersz Wisławy Szymborskiej ukazuje utopię podobnie do raju. Nikt jednak nie zamieszkuje tajemniczej wyspy - wszyscy odeszli z niej ku niezbadanemu światu. Życie w utopii jest bowiem pozbawione ekscytacji, szczęśliwe, ale niezmiennie i ograniczone.	„Utopia” (renesans) Tomasz Morus Utopia jest wyspą, na której panuje ustrój idealny. Chociaż mniej rygorystyczny od platońskiego, ten też nosi pewne znamiona totalitaryzmu. Mieszkańcy Utopii żyją wedle odgórnie ustalonego rytmu dnia, jedzą to samo jedzenie i noszą jednakowe ubrania. Ich wspólnym obowiązkiem jest uprawa ziemi, z którego wyłączeni są jedynie ludzie oddelegowani do zadań naukowych i władca. Nie posiadają przy tym pieniądza, a za najcenniejszy kruszec uważają żelazo - metal praktyczniejszy od złota. Ważnym elementem ustroju Utopii jest też wolność religijna - istnieje kilka religii, przy czym zabroniony jest ateizm. Kapłani są wybierani przez zgromadzenie wiernych i nie obowiązuje ich celibat. Władca wyspy również jest obierany przez mieszkańców, a głównym założeniem jego dożywotniego urzędu jest dbanie o ich poparcie.
--	--	--	---	--

Aluzja - nawiązania do innych utworów, stylów, przez symbole, podobne imiona postaci, odniesienie do motywów	„Ferdydurke” (20-lecie międzywojenne) w Gombrowiczowskim „Ferdydurke” Zosi — jest nawiązaniem do „Pana Tadeusza”, tak samo, jak dwór w Bolimowie.	„Kordian” (romantyzm) Juliusz Słowacki już w samym prologu nawiązuje do „Dziadów” cz. III Adama Mickiewicza. Wchodzi on z poetą w polemikę na temat postawy, jaką Polacy powinni przyjąć w walce z zaborcami. Autor „Dziadów” uważał Polskę za Chrystusa narodów, wybranego przez Boga. Twierdził, że Polacy powinni biernie znosić cierpienie zadane im przez zaborców, ponieważ ich męczeństwo jest ofiarą, dzięki której zostaną uwolnieni od tyranii, wraz z innymi narodami. Koncepcja Słowackiego zakłada jednak, że rolą poety nie jest pocieszenie, lecz zaktywizowanie do walki – warto zastanowić się, czy postawy te nie są ukazane w lustrze groteski. To samo jednak zakładał Winkelriedyzm, czyli romantyczne nurt ideowy, który zachęcał do postawy czynnej, walki w imię swojego narodu, heroizmu, jego nazwa została utworzona od nazwiska legendarnego bohatera Winkelrieda	Ballady i romanse Władysław Broniewski Dzięki aluzji do ballady „Romantyczność” w wierszu „Ballady i romanse” polemizuje on z romantycznym światopoglądem ukazanym w dziele Mickiewicza. Już samo miejsce akcji wiersza jest odwołaniem do ballady, która to dzieje się w nieokreślonym miasteczku. W wierszu zostało ono zniszczone przez działania wojenne. Przez tę aluzję autor uwydatnia destrukcyjną siłę wojny, niszczącą wszystko, co znane ludziom. Również Ryfka opisana w wierszu jest aluzją do Karusi, bohaterki Mickiewicza, która oszalała po śmierci swojego ukochanego. Ryfka jest jednak obłąkana z innego powodu, straciła w wyniku wojny swoich rodziców, stała się całkowicie samotna, została porównana do Chrystusa, a przez opis śmierci Jezusa oraz Ryfki autor zwraca uwagę na śmierć żydów podczas Holokaustu.	„Inny Świat” (lit. Wojenna) Ważną rolą aluzji jest pogłębienie problematyki dzieła literackiego. Taką rolę odgrywa ona w „Innym świecie” Gustawa Herlinga Grudzińskiego, w którym autor w celowy i świadomy sposób nawiązuje do „Boskiej komedii” Dantego Alighieri. Podobnie jak Dante jest oprowadzany po piekle przez Wergiliusza, również odbiorca „Innego świata” jest oprowadzany przez narratora po obozie koncentracyjnym. Poznaje on realia życia w łagrze, dowiaduje się o masowych gwałtach, wycieńczającej pracy, do której byli zmuszani więźniowie, a także obojętności strażników na torturowanie więźniów. Przez porównanie obozów koncentracyjnych do piekła opisanego w „Boskiej komedii” Herling Grudziński chce pokazać czytelnikowi terror w nich panujący, pogłębić rozważania o historii ludzkości, zmusić do refleksji o przeszłości i cierpieniach zadawanych sobie nawzajem.
--	--	--	--	---

Nawiązania do biblii	„Boska komedia” (średniowiecze) nawiązujące szeroko do tradycji antycznej i chrześcijańskiej. Dante dokonuje tutaj katabazy - wędrówki po zaświatach. Odwiedza kolejno Piekło, Czyściec i Niebo. Jest to więc wizja zaświatów związana z moralnością chrześcijańską, przedstawioną w biblii. Oprócz tego, pośród trzech krain przez które zmierza, Dante spotyka postaci znane dobrze ze świętej księgi chrześcijaństwa: Lucyfera, Judasza, a nawet Majestat Boga. W „Boskiej komedii” możemy również odnaleźć wiele bezpośrednich nawiązań do Apokalipsy św. Jana.	„Dziady cz. III” (romantyzm) Wieszcz narodowy używa biblijnego języka i nawiązań w celu wyłożenia czytelnikowi idei mesjanizmu polskiego - myśli głoszącej celowość cierpienia Polski, w celu zbawienia innych narodów od tyranii. Sam mesjanizm ma widoczne na pierwszy rzut oka korzenie biblijne. Jest bowiem przeniesieniem ofiary Chrystusa na krzyżu na cały naród. W widzeniu księdza Piotra, gdzie idea zostaje ukazana bezpośrednio, dostrzec możemy nawiązanie do sądu Piłata nad Chrystusem. Dodatkowo, we śnie Ewy pojawia się Matka Boska i Dzieciątko.	Piosenka o końcu świata Czesław Miłosz (współczesność) Kolejne dzieło nawiązujące do Apokalipsy św. Jana. Czesław Miłosz polemizuje tu jednak z przerażającą wizją końca świata, jaką znamy z biblii. Wręcz przeciwnie, czas ten wydaje się w jego dziele pominięty, niezauważony przez najbardziej zainteresowanych. Jest tak z powodu wymowy wiersza, która przedstawia koniec świata jako rzecz indywidualną, a towarzyszącą mu śmierć jako element przyrody. Tym samym nie ma ostatecznego końca wszystkiego, a jedynie cykl, w którym śmierć również ma swoje miejsce.	„Mistrz i Małgorzata” (20-lecie międzywojenne) Dzieło Bułhakowa jest powieścią szkatułkową, znajduje się w niej bowiem powieść samego Mistra. Opisuje ona historię spotkania Poncjusza Piłata z Jezua Ha-Nocri - Jezusem z Nazaretu. Tutaj jednak Chrystus jest raczej nieszkodliwym filozofem, Piłat zaś za wszelką cenę chce go uratować. Takie przedstawienie Jezusa jest zgodne z modnym w Związku Radzieckim negowaniem Jego historycznej autentyczności lub próbami przedstawiania Syna Bożego jako „mitu chrześcijańskiego”.
------------------------------------	---	---	--	--

Nawiązania do tradycji antycznej	„Odprawa posłów greckich” (renesans) opisuje niejako poboczną historię wojny trojańskiej, mianowicie próbę pokojowego odzyskania Heleny. Ojciec polskiej poezji wykorzystuje ją do pouczenia widza o potrzebie sprawiedliwego i odpowiedzialnego życia społecznego — temacie bardzo aktualnym w ówczesnej Rzeczypospolitej. Dochodzi tu do ciekawej sytuacji, ponieważ Kochanowski na bazie epiki Homera kreśli nową opowieść, nie przerabia jednak zbytnio postaci czy samej intrygi z porwaniem Heleny przez Parysa. Uwypukla jedynie ponadczasową prawdę o nieubłaganych zasadach rządzących zbiorowościami. Przy pomocy nawiązania opowiada ją zarazem na nowo, dopasowując sposób ekspresji do swoich czasów. Tym samym odświeża nieśmiertelny mit, przekazuje jego mądrość kolejnym pokoleniom.	„Mała Apokalipsa” (wojna i okupacja) Już sam tytuł stanowi nawiązanie do Apokalipsy św. Jana i pozwala odczytać sens utworu. Przedstawia on bowiem rozpad świata, a zarazem rozpad i koniec człowieka. Tak jak objawienie najukochańszego ucznia Chrystusa ukazywało wydarzenia prowadzące do zakończenia się historii, tak Konwicki maluje obraz systemu u swojego kresu. Wędrowka głównego bohatera przez zdominowane systemem miasto ma tu charakter wędrowki Jezusa na Golgotę. Jest cierpieniem w wymiarze egzystencjalnym, obserwacja entropii i bezsensu, ale zarazem dążeniem do własnego unicestwienia. Konwicki przetwarza więc znane z Biblii motywy do własnych celów, uzyskując dzięki temu lepszą formę wyrazu swojego dzieła.	"Pan Tadeusz" (romantyzm) Wielka epopeja romantyczna wzorowana na antycznych eposach Homera - "Iliadzie" i "Odysei". Odnajdziemy tu wyjątkowego bohatera, na miarę nowych czasów - Jacka Soplicę, wspaniałe realistyczne i niezwykle plastyczne opisy, a co najważniejsze mamy w niej obraz narodu w chwili ważnej dla jego dziejów - na Litwę mają wkroczyć wojska Napoleona, Polacy żyją nadzieją na odzyskanie niepodległości. W opisie bitwy mieszkańców Soplicowa z Rosjanami łatwo doszukamy się wielkich scen batalistycznych z "Iliady". Autor używa patetycznych, górnolotnych sformułowań, idealizuje obrońców dworku, którzy urastają tu do rangi narodowych bohaterów, którzy walczą z wrogiem, niewolącym ich naród. Mickiewicz wykorzystał ponadto charakterystyczne dla epopei środki artystyczne. "Pan Tadeusz" rozpoczyna się inwokacją do Matki Boskiej, by pomogła poecie powrócić duchem ->	„Dziady cz. III” (romantyzm) pojawia się postać Konrada, który podobnie jak mitologiczny tytan kochający ludzi, chce się poświęcić za swój naród. Prosi Boga w "Wielkiej improwizacji", aby dał mu władzę na Polakami, chce władać ich duszami, bo wtedy będzie mógł ich poprowadzić do walki przeciw carskiej tyranii. Kiedy Bóg milczy, Konrad buntuje się przeciw niemu, bluźni, omal nie nazywa Boga carem. Na szczęście mdleje w ostatniej chwili, a te straszne słowa wypowiada za niego sam diabeł. ----- -> "na ojczyzny łono" i aby mógł wiernie oddać <u>klimat</u> i nastrój radości i nadziei, panujące w Polsce w czasach kampanii Napoleona na Moskwę. Poeta stosuje bardzo szczegółowe opisy - serwisu, potraw staropolskich. z upodobaniem używa też rozbudowanych porównań homeryckich.
--	---	--	--	---

Antyutopia - utopia negatywna, ukazująca, zazwyczaj w formie powieściowej, społeczeństw o przyszłości, nad którym rządy sprawuje dyktatorska władza, organizująca wszystkie sfery życia obywateli i tępiąca wszelkie przejawy indywidualizmu. Antyutopia powstała jako reakcja na utopijne wizje świata, zakładające nadejście idealnej przyszłości.	„Rok 1984” (współczesność) Ukazane społeczeństwo żyje w fałszywej, sztucznej rzeczywistości skonstruowanej i podtrzymywanej przez rządową propagandę. Nie ma tam żadnej obiektywnej prawdy, ponieważ władza tworzy i rozpowszechnia dowolne, nieprawdziwe treści, wymazuje niewygodne fakty z przeszłości. Nadrzędnym wobec prawa jednostki jest dobro ogółu definiowane i określane przez władze. W świecie tym wszelkie przejawy buntu są zabronione, a za łamanie obowiązujących zasad grożą surowe kary, szerzy się więc donosicielstwo, ludzie poddawani są permanentnej inwigilacji, pozostając pod stałym nadzorem ("Wielki Brat patrzy"), co budzi ich niepokój, podejrzliwość i nieufność.	„Mała Apokalipsa” (wojna i okupacja) Obraz zniewolenia człowieka w systemie totalitarnym — władza totalitarna odbiera głównemu bohaterowi godność i niezależność. Społeczeństwo nosi znamiona antyutopii, podporządkowane jest tylko jednemu celowi: osiągnięciu wspaniałej przyszłości, w imię której władza stara się zawładnąć wszystkimi aspektami życia człowieka. Jednostka musi być przydatna i potrafić się dostosować do rzeczywistości wyznaczonej przez władzę. Wytworem jest bezosobowy tłum.	„Przedwiośnie” (20-lecie międzywojenne) – Stefan Żeromski opisuje wizję estetycznych szklanych domów, w których mieli mieszkać robotnicy w odrodzonej i rozwijającej się Polsce. Cezary Baryka konfrontuje utopijne, wyidealizowane wizje ojca z ponurą rzeczywistością powojennej Rzeczypospolitej, która dodatkowo musi się zmagać z nawałnicą bolszewicką. Motyw szklanych domów jest także krytyką romantycznych złudzeń i wiary w piękne, choć nierealne wizje.	„Folwark zwierzęcy” – G. Orwell opisuje proces kształtowania się <i>totalitarnej rzeczywistości</i> po rewolucji na farmie zwierzęcej. Zwierzęta zbuntowały się przeciw gospodarzowi – Jonowi, który je wykorzystywał. Przyświecały im hasła równości i braterstwa. Szybko jednak okazało się, że niektóre zwierzęta są równiejsze. Świnie zaczęły dominować nad innymi. Świnie szybko zaczęły korzystać z przywilejów, wykorzystując swą władzę do ucisku innych zwierząt. Odpowiedzialność za zło i wypaczenia ponoszą inni, tzw. wrogowie ludu.
--	--	--	--	--

Przestrzeń i jej znaczenie dla odczytania sensu utworu - umożliwia ona czytelnikowi zanurzenie się w świat wyobrażony przez autora i zrozumienie jego intencji	„Inny Świat” (lit. Wojenna) Przestrzeń w <i>Innym świecie</i> Gustawa Herlinga-Grudzińskiego symbolizuje zniewolenie, dehumanizację i wszechobecny terror systemu totalitarnego. Łagier w Jercowie to miejsce fizycznego i moralnego upodlenia, gdzie więźniowie pracują ponad siły, cierpią głód i choroby, a walka o przetrwanie niszczy ich człowieczeństwo. Podział na lepsze warunki dla kryminalistów i nędzę politycznych pokazuje mechanizmy kontroli reżimu. Syberia, choć wydaje się przestrzenią wolności, pozostaje częścią tego samego systemu – strach i podporządkowanie panują wszędzie. Nawet po opuszczeniu obozu byli więźniowie nie odzyskują pełnej wolności, bo trauma i obozowa mentalność towarzyszą im na zawsze.	„Boska komedia” (średniowiecze) Symboliczna jest struktura zaświatów. Trzy krainy w zaświatach należy kojarzyć z Trójcą Świętą (nie przypadkiem strofą, której użył Dante, jest tercyna). Każda z tych krain składa się z dziewięciu części, a więc z potrojonej trójki. Dziewięć kręgów piekła poprzedzonych jest przedpiekłem, co w sumie daje liczbę dziesięć, określaną jako doskonałą. O piekle, czyśćcu i niebie autor opowiada w 33 pieśniach, a to z kolei łączy się z liczbą lat życia Jezusa. Jako symboliczną można również postrzegać formę piekła: Dante i Wergiliusz schodzą w dół, co należy rozumieć jako coraz bardziej natężone przenikanie w głąb dusz.	„Proces” (20-lecie międzywojenne) - nie jest znane centrum, środek, cel stanowi dotarcie przed oblicze najwyższego sędziego oraz przedstawienie braku swojej winy, jednak konkretnie nie wiadomo nic o centrum, gdzie zmierza bohater utworu - główna postać błądzi, gubi drogę - nie otrzymuje pomocy od świata zewnętrznego, musi sobie radzić sam. Pomoc, jaką oferują mu adwokaci jest pozbawiona sensu, właściwie nie pomagają, są albo bezczynni, albo przeszkadzają, tylko malarz stara się cokolwiek wyjaśnić, a w konsekwencji uświadamia K. jego absurdalność i niemoc	„Mała Apokalipsa” (wojna i okupacja) Akcja utworu „Mała apokalipsa” Tadeusza Konwickiego rozgrywa się w Warszawie; w utworze wymienione są charakterystyczne miejsca i ulice stolicy (m.in. Powiśle, Plac Trzech Krzyży, Pałac Kultury, dawniej Pałac Kultury i Nauki im. Józefa Stalina, który główny bohater widzi z okna kamienicy, most im. Poniatowskiego). Bohater wciąż wędruje po mieście; Przestrzeń artystyczna na kartach Małej apokalipsy układa się w subtelną mozaikę.
Deformacja świata przedstawionego - to inaczej celowe odkształcanie rzeczywistości świata przedstawionego przez autora, które można zauważyć na poziomie, m.in.	„Mistrz i Małgorzata” (20-lecie międzywojenne) Bułhakow deformuje rzeczywistość, łącząc elementy realistyczne z fantastyką. Moskwa lat 30. staje się miejscem chaosu,	„Ferdynand” (20-lecie międzywojenne) świat zostaje zdeformowany poprzez groteskowe sytuacje i absurdy społeczne. Główny bohater, dorosły mężczyzna, zostaje „upupiony”, czyli	„Szewcy” (20-lecie międzywojenne) dramat pełen groteski i surrealizmu, w którym Witkacy deformuje rzeczywistość, by ukazać bezsens rewolucji i	„Tango” (współczesność) rzeczywistość ulega deformacji poprzez odwrócenie tradycyjnych ról społecznych. W domu Stomila panuje anarchia – rodzice są

warstwy językowej utworu, czasu i przestrzeni czy konstrukcji bohaterów.	gdy do miasta przybywa Woland – diabeł wprowadzający groteskowy zamęt. Magia przenika codzienność, np. ludzie zamieniają się w zwierzęta, a teatr staje się miejscem czarnej magii. Deformacja służy krytyce radzieckiego systemu – absurdalność władzy i strach przed nią zostają obnażone w surrealistycznej formie.	włoczony w formę ucznia, co symbolizuje zniewolenie jednostki przez konwencje społeczne. Rzeczywistość rządzi się absurdalnymi zasadami – profesor Pimko traktuje dorosłego Józia jak dziecko, a w szkole uczniowie zmuszani są do recytowania formułek bez refleksji. Deformacja służy ukazaniu opresyjności norm, które odbierają ludziom autentyczność i zmuszają do przyjmowania ról społecznych.	mechanizmy totalitaryzmu. Przedstawiony świat jest przerysowany – szewcy, początkowo uciskani przez arystokrację, przejmują władzę, ale zamiast poprawy losu wprowadzają nową formę terroru. Postacie mówią nienaturalnym, zdeformowanym językiem, a wydarzenia są absurdalne, jak np. zamiana ról między postaciami czy mechaniczne powtarzanie pustych frazesów. Deformacja podkreśla chaos i irracjonalność rzeczywistości, w której każda władza prowadzi do zniewolenia jednostki.	nieodpowiedzialni, a syn Artur próbuje przywrócić tradycyjny porządek. Świat przedstawiony jest groteskowy, a jego deformacja podkreśla absurd konfliktu między wolnością a narzuconymi normami. Ostatecznie Artur ginie z rąk prymitywnego Edka, co symbolizuje, że każda próba uporządkowania chaosu prowadzi do nowej formy zniewolenia.
Heroizacja	„Inny Świat” (lit. Wojenna) walka o swoje wartości - Postawa Kostylewa z Innego świata, który buntował się przeciwko systemowi, nie chciał pracować dla Sowietów nawet swojego życia.	„Dziady cz. III” (romantyzm) Konrad jako bohater-poeta uosabia heroiczną walkę o niepodległość. W scenie Wielkiej Improwizacji zwraca się do Boga, mówiąc, że występuje w imieniu wszystkich Polaków. Jego słowa pełne są emocji i wzniosłości. Ukazuje ona walkę narodowowyzwoleńczą jako walkę dobra ze złem. Konrad chce się poświęcić dla dobra całego narodu, cechuje go prometeizm. W ten sposób Mickiewicz	„Pieśń o Rolandzie” (średniowiecze) Hrabia Roland realizuje wzorzec idealnego rycerza, kieruje się w swoim postępowaniu etosem rycerskim. Jest wierny swojemu władcy, honorowy i dzielny. Heroizacja tej postaci widoczna jest w tym, jak opisuje się jej postępowanie i wybory, których dokonuje. W obliczu rychłej klęski, kiedy Roland wie, że nie uda mu się wygrać z Saracenami, decyduje się na	„Iliada” (antykw) Achilles jest pełen heroizmu, ale ma też wady. Cechują go okrucieństwo i żądza zemsty (złość z powodu zabrania Bryzeidy: wycofanie się z walki i pogorszenie sytuacji Greków; zemsta z powodu uśmiercenia przyjaciela: zabicie Hektora i zbezczeszczenie zwłok). Jednak w swoich działaniach wykazuje się odwagą i męstwem. Gdy wraca do walki, zabija najdzielniejszych Trojan. Jego przeciwieństwem jest Hektor – bardziej

		heroizuje swojego bohatera. Podkreśla także jego szczególne znaczenie, kiedy pokazuje, że o jego duszę toczy się walka między siłami boskimi a szatańskimi	heroiczną walkę do ostatka. Wyidealizowany wizerunek bohatera został uwydatniony w opisie sceny śmierci.	opanowany obrońca ojczyzny, kochający męż i ojciec. Żegna się z żoną i synem, tak jakby miał ich widzieć po raz ostatni, dzielnie walczy – zabija Patroklesa, jednak potrafi się też przyznać do strachu – ucieka przed Achillesem.
deheroizacja	„Zdążyć przed Panem Bogiem” (lit. Wojenna) Edelman bronił prawdy którą widział na własne oczy, a nie była ona ani piękna, ani bohaterska. Powstanie w getcie to nie idea, a jedynie sposób wybrania własnej śmierci. Opisuje matkę, która próbowała zjeść ciało zmarłego dziecka, czy tłum biernie przyglądający się gwałconej dziewczynie.	„Wesele” (młoda polska) Rola inteligencji i szlachty jako warstwy społecznej pełniącej w narodzie funkcję przywódczą. Wyspiański prezentuje te dwie klasy jako głównych winnych klęski narodowej i nastrojów patriotycznych. Stańczyk wyśmiewa Dziennikarza za bierność i pesymizm. Rycerz przypomina Poecie dawną potęgę Polski. Wernyhora nakazuje Gospodarzowi wezwanie do walki (daje złoty róg)	„Mała Apokalipsa” (wojna i okupacja) Życie w PRL, bohater jest w opozycji, ale jest bierny, myśli o śmierci. Nie jest niczym rycerz czy romantyk. Namawiają go do samospalenia pod Pałacem Kultury w ramach protestu przeciwko panującej w władzy. Ma to wzbudzić zainteresowanie innych państw. Nie wierzy w ideały czy to że on coś zmieni.	„Makbet” (barok) Deheroizacja bohatera następuje poprzez jego upadek z bohatera na drogę zdrady i szaleństwa, co pokazuje, jak silnie może wpłynąć na postać ludzka słabość.
Konstrukcja czasu	„Antygona” (antyk) jedność czasu zdarzenia przedstawione w dramacie dzieją się w ciągu jednej doby, i tak są przedstawione, brak jest luk czasowych, akcja dramatu trwa tyle, ile spektakl	„Tango” (współczesność) czas akcji	„Lalka” (pozytywizm) retrospekcje Rzecki wspomina swoje dzieciństwo i młodość naznaczone ideami napoleońskimi, udziałem w Wiośnie Ludów na Węgrzech. Sieganie do przeszłości nie jest tylko elementem wzbogacającym akcję, czy rozszerzającym	Oglądu, na wartościowanie, krytykowanie, sentymentalizm- zwłaszcza w stosunku do przeszłości, nie tyle nawet samego bohatera, ile członka narodu biorącego udział w wydarzeniach ważnych dla jego historii. W pamiętniku subiekta zawarta jest

			czas fabularny. To przede wszystkim nakreślenie tła ideologicznego, z jakiego wywodzą się różni bohaterowie powieści. Dzięki wprowadzeniu narracji pierwszoosobowej, subiektywnej, autor powieści nie musi ograniczać się do obiektywnego przedstawiania wydarzeń, może pozwolić sobie na rozszerzenie perspektywy	także opowieść o przeszłości Wokulskiego, o tym, jak wszedł w posiadanie sklepu- żeniąc się z wdową Pfeifer, jak budował swój majątek, jak brał udział w Powstaniu Styczniowym. Rzecki komentuje także wydarzenia współczesne, martwi się o Stacha, który całkiem stracił głowę dla pustej kobiety z wyższych sfer.
Absurd - sformułowanie, myśl, sytuacja pozbawiona sensu, niedorzeczność	„Proces” (20-lecie międzywojenne) absurdalna jest sama sytuacja oskarżenia, Józef K. bez żadnego powodu staje się winnym i nie może poznać powodu, dla którego jest oskarżony, a tym samym praktycznie nie ma szans na obronę - proces nie toczy się według reguł sądowego procesu, rozgrywa się jakby poza bohaterem - sąd nie przypomina prawdziwego sądu, jest tajemniczą wyższą instancją, o nie kończących się stopniach hierarchii, niepoznawalnych dla przeciętnego człowieka - scena śmierci bohatera jeszcze bardziej podkreśla uprzedmiotowienie Józefa	„Ferdydurke” (20-lecie międzywojenne) Józio Kowalski ma trzydzieści lat, ale nie jest dorosłym mężczyzną. Jest niedojrzały, ma wrażenie, że w dużej części jest jeszcze młodzieńcem. Gdy w jego mieszkaniu pojawił się profesor Pimko, nie był w stanie się przed nim bronić. Belfer wydawał mu się ogromny, Józio musiał więc wykonywać jego polecenia. Pozwolił zaprowadzić się z powrotem do szkoły, chociaż tego nie chciał. Dorosły mężczyzna trafił do szóstej klasy i nikt tego nie zauważył. Kiedy Józio mówił, że jest dorosły, był wyśmiewany. Pimko zdawał się więc mieć zdolność cofania czasu. Uczniowie	„Tango” (współczesność) Jego bohaterowie to ludzie, którzy nie potrafią odnaleźć się w otaczającej ich rzeczywistości. W ich świecie wszystko jest odwrócone i odbiega od naturalnego porządku świata. Starsze pokolenie, rodzice Eleonora i Stomil, są symbolem awangardy, wyzwolenia i chaosu. Nie wyznają oni surowych zasad moralnych, za którymi tęskni ich syn Artur. Robi to, mimo faktu że jest przedstawicielem młodszego pokolenia, więc to tak naprawdę on powinien żądać swobody i rozluźnienia obyczajów. Dodatkowo w dramacie dwukrotnie następuje śmierć bohaterów, odarta jest ona	„Dżuma” (współczesność) Świat przedstawiony powieści jest ciągiem nie dających się pojąć w sposób racjonalny zdarzeń i nie ma sensu próbować go w taki sposób postrzegać gdyż nie ma żadnych reguł obowiązujących w ludzkim życiu, jest natomiast przypadek i w takim układzie człowieka determinuje ślepy los a nie boska Opatrzność. Taką właśnie wizję świata kreuje Camus. Jest ona pozbawiona sfery sacrum, wiary w Boga i wypełnia ją zwątpienie w jego miłosierdzie. Taka egzystencjalna postawa neguje istnienie Boga i jednocześnie wiarę w moc, która strzeże ład świata i zamiast niego pojawia

	K. i uwypukla grozę świata, w którym żył bohater. Absurd w powieści Kafki jest sposobem opisanego świata, który osacza człowieka i w którym człowiek staje się wyalienowany	byli upupiani, nauczyciele wymuszali na nich niewinność, chociaż chłopcy używali wulgaryzmów, bili się i spotykali z kobietami. Grono pedagogiczne było parodią pedagogów. Nie mieli energii ani inteligencji, żeby naprawdę nauczyć czegoś uczniów. Najlepszym przykładem był anemiczny profesor Bładaczka, który potrafił tylko powtarzać utarte frazesy i nie potrafił zapanować nad klasą.	jednak ze swojej powagi i grozy. Gdy umiera babcia Eugenia, to członkowie jej rodziny są zdziwieni, że ktoś taki niepoważny jak ona, mógł umrzeć. Sama babcia odchodzi, wciąż żartując i śmiejąc się. Z kolei po tragicznej śmierci Artura w pojedynku z Edkiem, wuj chłopaka, Eugeniusz, zostaje porwany w tango przez jego mordercę, który także ma jawny romans z żoną Stomila.	się tylko przypadek, przez który życie staje się absurdem.
Decorum - stworzona w starożytności (w pismach Arystotelesa, Cyserona i Horacego) zasada stosowności, określająca normy obowiązujące w konstrukcji dzieła literackiego. Zasada <i>decorum</i> nakazywała zgodność stylu z tematem, sytuacją społeczną narratora i odbiorcy. W praktyce oznaczała ona konieczność pisanie o rzeczach poważnych stylem podniosłym, a o trywialnych stylem niskim. Zakazywała mieszania stylów i odstępstw od założeń gatunkowych.	„Odyseja”, „Iliada” (antyk) klasyczne eposy, które idealnie wpisują się w założenia decorum. Wzniosły język i heroiczne postacie, takie jak Achilles i Odyseusz, ukazują wielkość i powagę ich czynów.		„Król Edyp” (antyk) również tragedia, w której wzniosły styl podkreśla dramatyzm historii i rozterek głównego bohatera. Wydarzenia tragiczne są przedstawione z powagą, bez ukazywania dosłownych scen przemocy.	„Antygona” (antyk) tragedia, w której wzniosły język i poważny ton są dostosowane do tematyki moralnych i boskich konfliktów. Postacie, takie jak Antygona i Kreon, wyrażają swoje uczucia i argumenty w sposób godny ich statusu.

Wallenrodyzm - postawa polegająca na posługiwaniu się podstępem i zdradą w celu osiągnięcia wzniosłego, szlachetnego celu, np. walki z wrogiem dla ratowania ojczyzny właśnie jak dokonał tego Konrad Wallenrod.	„Zły” Leopold Tyrmand Akcja utworu osadzona jest w latach 50. XX wieku. Głównym bohaterem jest Henryk Nowak, tajemnicza postać o nieznanym motywach, który decyduje się działać w obronie słabszych. Pochodzi on z trudnego środowiska. Ze względu na wszystkie czyny, których dokonał, prześladowany wyrzuty sumienia, które stanowią dla niego motywację, by przeciwstawiać się działalności grup przestępczych Warszawy.	„Mała apokalipsa” (wojna i okupacja) Opowiada on postawie bohatera funkcjonującego jako pisarz w komunistycznej Polsce. Akcja powieści opiera się na sugestii jego przyjaciół z ugrupowania opozycyjnego, którzy zachęcają go do dokonania aktu samospalenia mającego być wyrazem buntu przeciwko panującemu ustrojowi. Historia bohatera – i równocześnie narratora – to w większości wewnętrzne rozterki związane ze zbliżającym się wydarzeniem. Powieść posiada otwarte zakończenie – czytelnik nie dowiaduje się, czy bohater zrealizował swój cel.	Proza Władysława Lecha Terleckiego	Konrad Wallenrod to tytułowy bohater powieści poetyckiej autorstwa Adama Mickiewicza. Akcja powieści rozgrywa się w średniowieczu, jednak posiada aluzje do sytuacji społeczno-politycznej, którą śledził autor. Sylwetka bohatera inspirowana jest realną postacią – mistrzem zakonu krzyżackiego Konradem von Wallenrode. Akcja powieści rozgrywa się w Malborku. Wallenrod to porwany w okresie dziecięcym Litwin (początkowo jego pochodzenie jest nieznane), który nie utracił swojej miłości dla ojczyzny. Lojalność wobec kraju potęgowana była w chłopcu również przez jego opiekuna. Uczucie obowiązku wobec ojczyzny było tak silne, że bohater zdecydował się poświęcić dobro osobiste i szczęście (miłość) w celu jej obrony.
--	--	---	--	--

Komizm - zbiór zabiegów stylistycznych, które prowokują do śmiechu; możemy wyróżnić trzy typy komizmu:	– komizm słowny — polegający na grze słów, lapsusach, dwuznacznościach i charakterystycznym sposobie wypowiedzi postaci; „Ferdynand” (20-lecie międzywojenne) w utworze odnaleźć możemy wiele elementów komizmu słownego, takich jak wielokrotne powtarzanie przez profesora Bładachę hasła „Słowacki wielkim poetą był” czy w języku uczniów, którzy charakteryzowali otaczającą ich rzeczywistość w specyficzny sposób.	– komizm sytuacyjny — kumulacja nieszczęśliwych, nietypowych sytuacji oraz komicznych reakcji bohaterów, co stanowi fundament komedii intrygi; „Skapiec” (barok) Bohaterowie knują intrygi, by osiągnąć swoje cele. Walery udaje zwolennika skąpstwa Harpagona, licząc na zgodę na ślub z Elizą. Kleant, chcąc ukazać hojność ojca, doprowadza go do wściekłości, organizując wystawny poczęstunek i oddając Mariannie jego pierścień. Harpagon ujawnia swoje skąpstwo, zabraniając dolewania wina i tolerując brudne uniformy służby. Podczas zalotów do Marianny naraża się na śmieszność, wierząc w pochlebstwa Frozyny, że dziewczyna lubi starszych mężczyzn, przez co zachowuje się jak zakochany młodzieniec.	– komizm postaci — w tym przypadku źródłem śmiechu są same postacie, ich cechy osobowości, podstawa komedii charakteru. „Tango” (współczesność) każda z postaci dramatu jest nacechowana komizmem. Nie tylko niechlujne stroje rodziny, ale również opinie dotyczące świata, które prezentują, a także odmienność ich charakterów wzbudza u odbiorcy uśmiech. Komizm postaci objawia się przede wszystkim w kreacji Edka – bohatera, którego powierzchowność w kontrastowy sposób współgra z jego zachowaniem i motywacjami. „Zemsta” (romantyzm) postacią komiczną w utworze Fredry jest Papkin. Każde jego zachowanie i wybory, które podejmuje – jak udział w sporze o mur czy chęć poślubienia Klary – wzbudzają wesołość nie tylko pozostałych bohaterów, ale również odbiorców dzieła.
--	---	--	--

Synkretyzm – połączenie różnych, często rozbieżnych i sprzecznych poglądów; wyznawanie zasad lub wierzeń obejmujących odległe od siebie elementy pozornie lub rzeczywiście wzajemnie sprzecznych. W ideologii synkretyzm polega na łączeniu różnych poglądów filozoficznych i religijnych

Prądy literackie - charakterystyczny dla danej epoki, może wiązać się z tematyką dzieła, sposobem obrazowa, warstwą językową; może też zostać ogłoszony przez manifest, np. ekspresjonizm, impresjonizm, symbolizm, preromantyzm, surrealizm, socrealizm.

grupa literacka - grupa twórców, których łączy wspólny program, albo sytuacja, potrzeby, np. futuryści, Skamander, Awangarda Krakowska.

pokolenie literackie - grupa ludzi tworzących w danym okresie, w których twórczości można znaleźć genezę związaną z czasami, wydarzeniami historycznymi i politycznymi, np. pokolenie Kolumbów.

parafraza - omówienie, wyjaśnienie, swobodna przeróbka tekstu, np. w „Ferdynandzie” Gombrowicza („W połowie drogi mojego żywota pośród ciemnego znalazłem się lasu. Las ten, co gorsza, był z i e l o n y”) parafraza zdania z „Boskiej komedii” („W połowie drogi naszego żywota. W pośród ciemnego znalazłem się lasu”).

parodia - komiczna parafraza, naśladujesz tekst, styl z intencją satyryczną, np. „Monachomachia” Ignacego Krasickiego jako poemat heroikomiczny trawestuje prześmiewczo styl eposu, np. „Iliadę”.

trawestacja - poważny tekst ulega parafazje z intencją komiczną, zachowując kompozycje i temat, zmieniam styl, np. Konstanty Ildefons Gałczyński strawestował „Lilię” Mickiewicza w wierszu „Lilie”:

Warstwa semantyczna – odnosi się do znaczenia słów, symboli lub dzieł sztuki. Dotyczy treści, które są przekazywane poprzez język, obrazy lub inne środki wyrazu.

Warstwa semiotyczna – związana jest z ogólną teorią znaków i ich interpretacją. Obejmuje zarówno znaczenie (semantykę), jak i sposoby tworzenia znaków (syntaktykę) oraz ich odbiór przez użytkowników (pragmatykę).

synteza sztuki - To połączenie różnych dziedzin sztuki (np. malarstwa, rzeźby, muzyki, teatru, architektury) w jedno dzieło, aby osiągnąć spójność artystyczną. Przykładem może być opera (łączy muzykę, literaturę, teatr, scenografię) lub dzieła secesji, gdzie malarstwo, architektura i rzemiosło tworzyły jednolitą całość.

aliteracja – Figura stylistyczna polegająca na powtarzaniu tych samych głosek na początku sąsiadujących wyrazów. Przykład: „Burza burzy budynek” (powtarzające się „b”).

paronomizacja - Gra słów polegająca na zestawieniu wyrazów o podobnym brzmieniu, ale odmiennym znaczeniu. Przykład: „moralność – oralność” lub „piorun – pirun”.

kontaminacja - Zjawisko językowe polegające na połączeniu dwóch fraz lub wyrazów w jeden, np. „na dzień dzisiejszy” (zbitka „na dziś” i „w dniu dzisiejszym”). W sztuce może oznaczać łączenie różnych technik czy konwencji.

metonimia - Zastąpienie nazwy jednego obiektu inną nazwą, która jest z nim powiązana. Przykład: „Czytam Mickiewicza” (zamiast „Czytam książki Mickiewicza”) lub „Piję butelkę wina” (zamiast „Piję wino z butelki”).

synekdocha - Odmiana metonimii, w której część zastępuje całość lub odwrotnie. Przykłady: „chleb” jako określenie jedzenia w ogóle „żelazo” jako broń (np. „Dobyl żelaza”) „Anglia wygrała mecz” (zamiast „Reprezentacja Anglii wygrała mecz”).

synestezja - Środek stylistyczny polegający na mieszaniu różnych zmysłów, np. „ciepły kolor” (połączenie zmysłu dotyku i wzroku) czy „słodki głos” (smak + słuch).

odmiany inwersji - Inwersja to szyk przestawny w zdaniu. Odmiany:

- **Prosta** – przestawienie tylko jednego elementu (np. „Szła dziewczyna przez las” zamiast „Dziewczyna szła przez las”).
- **Rozbudowana** – zamiana kilku elementów w zdaniu (np. „Przez las, w mroku, szła dziewczyna”).
- **Poetycka** – charakterystyczna dla literatury i stylu wysokiego, często stosowana w poezji (np. „Złote liście z drzewa spadają”).

gradacja - Figura retoryczna polegająca na stopniowym nasilaniu (lub osłabianiu) znaczenia wyrazów w wypowiedzi.

- **Gradacja rosnąca (klimaks)** – np. „szepł, mowa, krzyk, wrzask”.
- **Gradacja opadająca (antyklimaks)** – np. „Olbrzymi, duży, mały, ledwie widoczny”.